

Sociálne inovácie so zameraním na zamestnanosť a vzdelávanie na Slovensku, výsledky a potreby

Podpora sociálnych inovácií na Slovensku a v dunajskom regióne

11.10.2023

Sociálne inovácie možno považovať za podstatnú súčasť dynamiky ľudských dejín, hoci spôsoby ich dosahovania, udržateľnosti a odolnosti definované v konkrétnych historických momentoch neboli konštantné (McGowan a Westley,2015).

Viacero prístupov ku definícii SI

- tzv. pragmatický prístup

sociálnu inováciu definuje ako „inovatívne aktivity a služby, ktoré sú motivované cieľom uspokojiť sociálnu potrebu, a ktoré sú prevažne rozvíjané a šírené prostredníctvom organizácií, ktorých ciele sú sociálne“ (Mulgan, 2006). Limitom pragmatického prístupu je definícia aktéra sociálnych inovácií, ktorý v podstate vylučuje iné organizácie ako tie, ktorých ciele sú primárne sociálne, teda napríklad podnikateľský sektor.

- tzv. systémový prístup

o sociálnych inováciách hovorí ako o "komplexnom procese, prostredníctvom ktorého sa zavádzajú nové produkty, procesy alebo programy, čo vedie k hlbkej zmene každodenných postupov, tokov zdrojov, mocenských vzťahov alebo hodnôt v rámci systému, ktorého sa inovácia týka" (Westley a Antadze, 2010).

- tzv. manažérsky prístup

sociálnu inováciu definuje ako „nové riešenie sociálneho problému, ktoré je efektívnejšie, účinnejšie, udržateľnejšie alebo spravodlivejšie v porovnaní s existujúcimi riešeniami a ktoré vytvára hodnotu predovšetkým pre spoločnosť, nie pre jednotlivcov alebo organizácie“ (Phills, Deiglmeier, Miller, 2008).

- tzv. kritický prístup

vychádza z kritiky neoliberalizmu a chápe sociálne inovácie ako proces "posilňovania a politickej mobilizácie" realizovaný zdola nahor s cieľom transformovať fungovanie spoločnosti a redistribúciu zdrojov (Moulaert, 2009).

Definícia EK

„činnosť, ktorá má z hľadiska svojich cieľov aj prostriedkov sociálny charakter, a to najmä činnosť, ktorá súvisí s vývojom a realizáciou nových myšlienok týkajúcich sa výrobkov, služieb, postupov a modelov, ktorá naplňuje sociálne potreby a zároveň vytvára nové sociálne vzťahy alebo spoluprácu medzi verejnými organizáciami, organizáciami občianskej spoločnosti alebo súkromnými organizáciami, čím je prospešná pre spoločnosť a zvyšuje jej schopnosť konať“.

Článok 2, odsek 8 Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2021/1057 z 24. júna 2021, ktorým sa zriaďuje Európsky sociálny fond plus (ESF+) a zrušuje nariadenie (EÚ) č. 1296/2013.

Bez ohľadu na definíciu, SI sa vyznačujú

- ...**multidisciplinaritou** (ku riešeniu problému obyčajne pristupujú v kontexte viacerých disciplín a na riešenie problému nahliadajú v širšom kontexte)
- ...**multisektorovosťou** (do riešenia angažujú hráčov z viacerých sektorov)
- ...**viacrozmernosťou** (riešenie problému realizujú na viacerých stupňoch)
- ...**otvoreným procesom ich spolutvorby** a vytváraním siete potrebných pre ich realizáciu (relevantné zainteresované skupiny prinášajú a zdieľajú svoje znalosti, informácie, skúsenosti a zdroje za účelom dosiahnutia zmeny, ktorá je pre tieto skupiny relevantná)
- ...**schopnosťou redefinovať vzťahy**, vďaka čomu sa mení ich hierarchia (určujú sa nové pravidlá vďaka čomu sa menia zaužívané spôsoby a rezortizmus)
- ... **schopnosťou tzv. škálovať**, teda priniesť tzv. systémovú zmenu, ktorá má dopad na širšiu skupinu ľudí ako na bezprostredné okolie realizátora

Kontrolný zoznam sociálnej inovácie (SI plus)

- Napĺňanie spoločenských potrieb
- Nový nápad
- Podporuje spoluprácu
- Prínos pre spoločnosť

Treba dávať pozor

- SI často ovplyvňujú aj vnímanie zdieľaných hodnôt. Pri presadzovaní SI je potrebné sa sústrediť nie len na posúdenie predpokladaných alebo dosiahnutých dopadov z pohľadu účinnosti alebo efektívnosti ale i na posúdenie možných spoločenských externalít, nakoľko nie vždy tieto majú len pozitívny charakter!
- Hodnoty solidarity, rovnosti a demokracie by mali byť pri posudzovaní sociálnych inovácií vnímané ako kľúčové!!!
- SI nie je synonymom pre „sociálne podnikanie“ alebo „sociálnu zmenu“.
- Je potrebné rozlišovať medzi SI a realizáciou zodpovednej verejnej politiky.
- Inovatívny produkt – technologická inovácia – procesná inovácia

SI majú rôzne fázy

Šesť štádií sociálnej inovácie (Murray et al., 2010)

Vznik a realizácia SI sú podmienené kontextom

- Vznik a realizácia sociálnej inovácie je výsledkom interakcie a inštitucionálnej dynamiky zapojených aktérov (McCallum a kol, 2009).
- Realizácia sociálnej inovácie je takmer neprenositelná a v jednotlivých oblastiach sa zásadne odlišuje.
- Dosiahnutie sociálnej inovácie na systémovej úrovni v prostredí, kde sú verejné služby prísne regulované je neporovnateľne náročnejšie ako v oblasti, kde služby neexistujú, prípadne ich poskytovanie nepodlieha zákonnej regulácii.
- V akademickej literatúre existuje viacero spôsobov posúdenia kontextu (normy, štruktúra, funkcie, role)

Kontext na Slovensku

Legislatívne prostredie

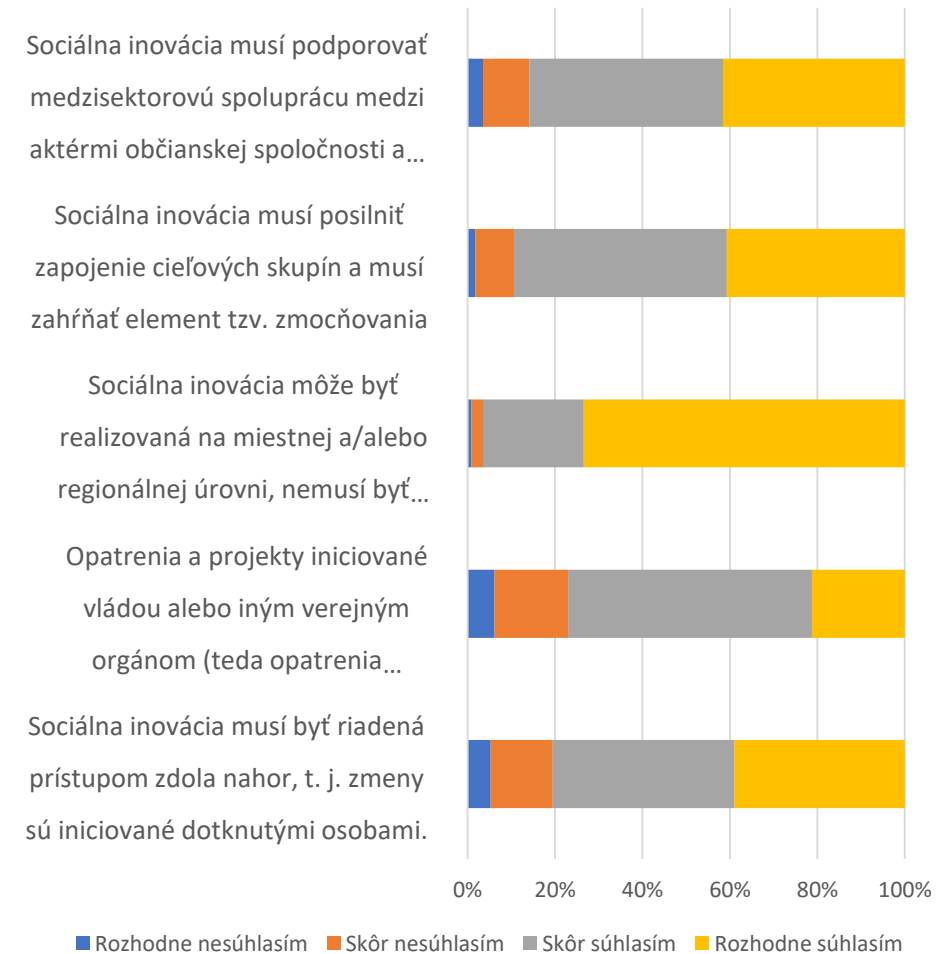
- Dôraz na význam SI v strategických dokumentoch EÚ spúšťa kaskádu legislatívnych a strategických opatrení ovplyvňujúcich realizáciu SI (príklad nariadenie o VO), diskusia sa výrazne odvíja od vonkajšieho prostredia (napr. EŠIF)
- Inovácia - málo používaný pojem (8 predpisov, viac v kontexte financovania)
- Sociálne inovácie - len v legislatíve o poskytovaní dotácií v pôsobnosti Úradu podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu (v kontexte Agendy 2030, schéma DM 4-2019, MH SR)
- **Národná stratégia výskumu, vývoja a inovácií 2030 „Slovensko, ktoré si verí“**
- Politický dôraz na význam sociálnych inovácií je minimálny, má skôr deklaratívny charakter

Spoločenské vnímanie

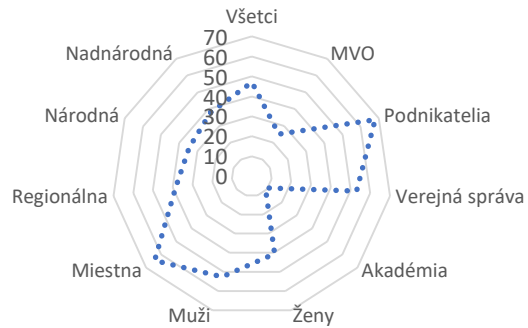
- Pre širokú verejnosť sú SI pomerne neznámy koncept (prieskum realizovaný agentúrou Focus pre potreby Nadácie Pontis v máji 2020, zistil, že 81% dospeljej populácie nevie pomenovať oblasť, v ktorej by sociálna inovácia mohla byť realizovaná)
- Pri otázke, či Slovensko ako krajina praje sociálnym inováciám - vyjadrovanie skepsy
- Každodennosť dokazuje evidentnú prítomnosť inovačného potenciálu aj na Slovensku (rámcovanie diskusie o sociálnych inováciách je však významne ovplyvnené nízkou mierou ustálenosti v ich vnímaní)
- Medzinárodná literatúra naznačuje sedem najčastejších oblastí pre realizáciu sociálnych inovácií, ktorými sú: i) inštitucionálne kapacity a sociálne blaho, ii) demokracia a dôvera, iii) zručnosti a budúcnosť práce, iv) internetové technológie a interakcia on-line a off-line priestoru, v) nové finančné nástroje, vi) revitalizácia území, a vii) globálne prepojenie
- Na Slovensku najpotrebnejšie témy (na základe výsledkov on-line dotazníka) i) chudobu a sociálne vylúčenie, ii) začlenenie osôb so zdravotným postihnutím a iii) životné prostredie a udržateľnosť. Na opačnej strane, za najmenej potrebné témy respondenti považujú i) diskrimináciu na základe sexuálnej orientácie, ii) situáciu utečencov a iii) medzinárodnú rozvojovú spoluprácu.
- Z 30 konkrétnych iniciatív: 11 v oblasti chudoby a soc. vylúčenia, zo 7 iniciatív v oblasti sociálnych služieb sa 6 zameralo na ľudí so zdravotným postihnutím. 2 environmentálne iniciatívy a 1 zdravotná iniciatíva
- Významný inovačný potenciál v súvislosti s prístupom k bývaniu a jeho cenovou dostupnosťou
- Digitalizácia, otázka interakcie medzi online a offline, využívanie nových technológií, umelej inteligencie alebo dátových platforiem takmer ignorované
- Orientácia na riešenie výziev v bezprostrednom okolí bez potreby dosiahnuť národnú alebo nadnárodnú úroveň

- Podmienka medzisektorovej spolupráce - 54,5 %
- Potreba posilnenia a účasti znevýhodnených skupín - 58,5 %.
- Sociálne inovácie by mali iniciovať členovia cieľovej skupiny - 17,5 %.
- Kapacity vlády a verejných inštitúcií realizovať iniciatívy, ktoré sú kompatibilné s princípmi sociálnej inovácie. - 34,5 %.
- Sociálne inovácie sa musia riadiť prístupom zdola nahor - 47 %.

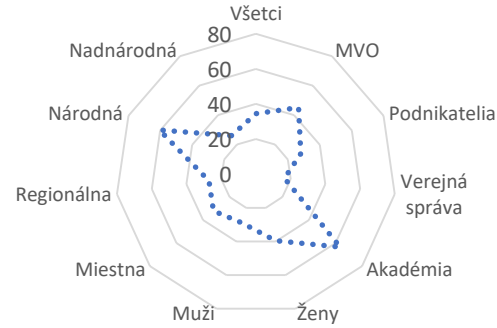
Identifikácia sa s jednotlivými tvrdeniami

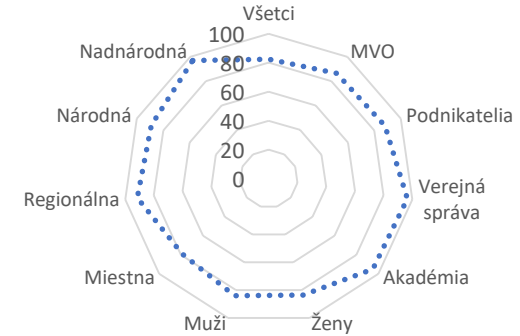
Sociálna inovácia musí byť riadená prístupom zdola nahor, t. j. zmeny sú iniciované dotknutými osobami.

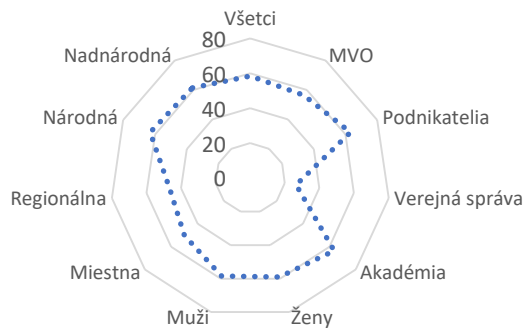
Opatrenia a projekty iniciované vládou alebo iným verejným orgánom môžu tiež naplňať princípy sociálnej inovácie

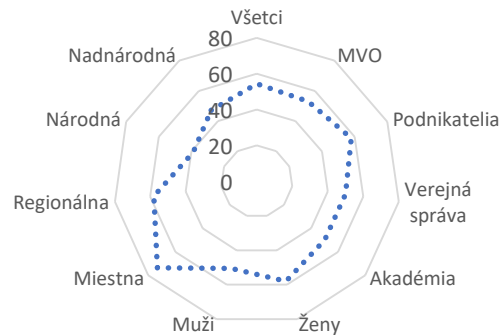
Sociálna inovácia môže byť realizovaná na miestnej a/alebo regionálnej úrovni, nemusí byť nevyhnutne realizovaná na národnej úrovni

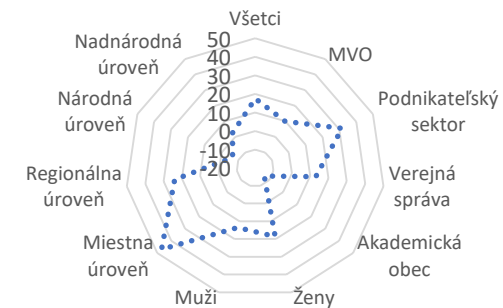
Sociálna inovácia musí posilniť zapojenie cieľových skupín a musí zahŕňať element tzv. zmocňovania

Sociálna inovácia musí podporovať medzisektorovú spoluprácu medzi aktérmi občianskej spoločnosti a verejnej správy

Iniciatíva pre projekt musí vychádzať z cieľovej skupiny.

(ne)Finančná podpora

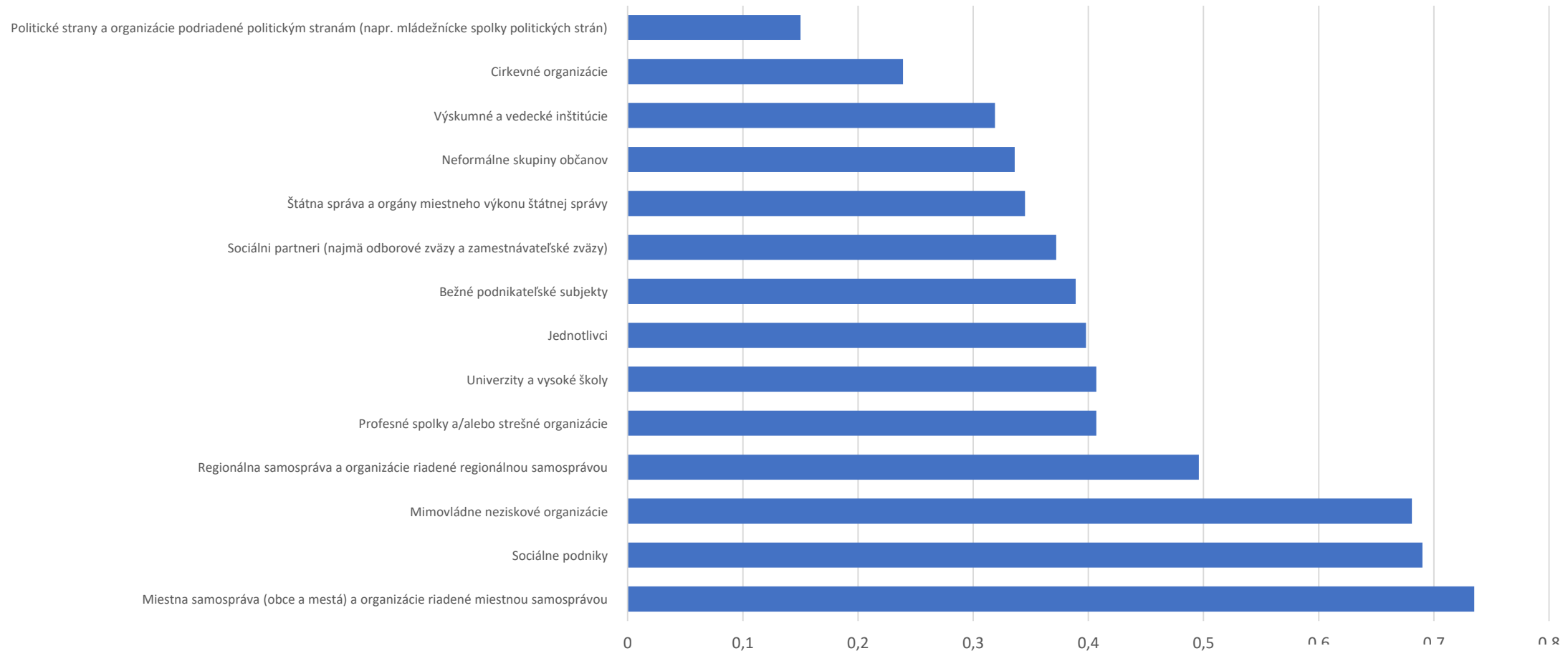
- **Dôraz na počet sociálnych inovácií, nie na ich vplyv (nemáme stanovené vyššie ciele)**
 - „Paradigma verejného diskurzu sociálne inovácie štylizuje do pozície ultimátneho cieľa, kedy hlavným výstupom je počet sociálnych inovácií. Diskusia neposkytuje veľa priestoru pre štylizáciu sociálnej inovácie do pozície nástroja pre efektívnejšie dosahovanie cieľov obsahovo prepojených s prekonaním identifikovanej sociálnej výzvy“
- **Nevyvážená podpora rôznych fáz SI (potreba umožniť medzisektorovú spoluprácu)**
- **Slabý dôraz na identifikáciu a inkubáciu SI**
- **Absencia podpory zameranej na podporu ekosystému SI**
- **Sieťovanie / mentoring**
- **Naliehavá potreba podporiť ľudské kapacity v teréne (nové typy podpory, vid' Ashoka)**
- **Obavy z redukcionistického výkladu SI a dôrazu na start-up(y)**

Nositelia sociálnych inovácií na Slovensku

„ ...Kto je lídrom? No samozrejme, že by som mala tendenciu povedať, že mimovládne organizácie ale, skôr by som si položila otázku, že ktorí ľudia tam sú. Čiže neviem to vyjadriť nejako štatisticky, že kto je najrelevantnejší. Pre mňa je to skôr o ľuďoch, ktorí tam sú...“

Nositelia sociálnych inovácií na Slovensku

Nositelia sociálnych inovácií na Slovensku

Limity realizácie SI na Slovensku

- **Úroveň vzájomnej dôvery v spoločnosti**

- „Táto (rozumenej dôvera) následne ovplyvňuje všetky ostatné procesy, mieru tolerancie k inakosti, mieru tolerancie k zlyhaniu, rôznorodosť riešení...“

- **Tendencia opísať všetko na takej úrovni detailov, ktorá v zásade vylučuje akúkoľvek úpravu alebo zmenu**

- „Táto posadnutosť predpisovaním vymedzuje priestor, v ktorom sa môžeme pohybovať, a neumožňuje nám skutočne prekročiť niektoré momenty, ktoré by sme chceli prekročiť“.

- **Absencia lídrov na strane zúčastnených aktérov**

- „Kľúčové je predovšetkým nebáť sa byť odvážny a sebavedomý a robiť veci, ktoré napriek tomu, že sú potrebné, ešte nikdy neboli urobené“.

- **Nízka úroveň medzisektorovej spolupráce, porozumenia a prepojenia**

- Nejde o problém špecifický pre dané odvetvie, nedostatky sú na strane všetkých zúčastnených odvetví.

- **Úzke vnímanie adjektíva „sociálna“ v spojení sociálna inovácia**

- **Nevybalansovaná prezentácia dobrej praxe**

- Často sú ako sociálna inovácia prezentované iniciatívy, ktoré viaceré z kritérií sociálnej inovácie nespĺňajú

SI nikdy nie je výsledkom jedného sektora!

V zmysle päťnásobnej inovačnej špirály („quintuple helix“) (Provenzano, 2018) je inovácia postavená na interakcii medzi podnikateľským sektorom, verejnou správou, vládou, tretím sektorom a akademickým prostredím.

Ďakujem za pozornosť

Zuzana Polačková

Centrum spoločenských a psychologických vied SAV

Polackova.zuza@gmail.com